

Leonora Carrington (1917-2011) werd geboren in het Engelse Lancashire. Haar vader was fabrikant, haar moeder was van Ierse afkomst. Ze groeide op met de magische sprookjes die haar Ierse nanny haar op het familielandgoed Crookhey Hall vertelde. Toen Carrington van twee nonnenscholen was gestuurd ging ze studeren aan een kunstopleiding in Florence. In 1937 ontmoette ze op een feestje de kunstenaar Max Ernst, een jaar nadat ze van haar moeder een boek over surrealistische kunst van onder anderen Ernst had gekregen. Niet lang daarna gingen Carrington en de gehuwde Ernst in Zuid-Frankrijk wonen, waar Carrington in 1939 haar eerste schilderij van belang voltooide: *The Inn of the Dawn Horse (Self-Portrait)*. Na Ernsts gevangenneming door de nazi's vluchtte Carrington naar Spanje, waar ze een zenuwinzinking kreeg en in een psychiatrisch ziekenhuis in Madrid werd opgenomen. Ze wist uiteindelijk te ontkomen naar de Mexicaanse ambassade in Lissabon en vestigde zich eerst in New York en later in Mexico, waar ze trouwde met de fotograaf Imre Weisz en twee zonen kreeg. Carrington woonde de rest van haar leven in Mexico-stad, omringd door gelijkgestemde kunstenaars onder wie Remedios Varo en Alejandro Jodorowsky. Carringtons literaire oeuvre omvat onder meer een roman, *The Hearing Trumpet (Een dove oude dame, 1976)*, en twee verhalenbundels. Op het moment wordt haar werk in een groot aantal landen herontdekt en opnieuw gepubliceerd. De afgelopen jaren waren er verschillende groeps- en solotentoonstellingen met schilderijen en beelden van Leonora Carrington, en in het Mexicaanse San Luis Potosí opent dit jaar een museum dat uitsluitend aan haar werk is gewijd.

Marina Warner doet onderzoek naar religie, mythologie en sprookjes en publiceerde daarover onder meer: *Alone of All Her Sex: The Myth and the Cult of the Virgin Mary, From the Beast to the Blonde* en *Stranger Magic* (National Book Critics Circle Award in het genre literaire kritiek; Truman Capote Prize). Warner is een fellow van de British Academy en doceert Engels en *creative writing* aan Birkbeck College in Londen. In 2015 ontving ze de Holberg Prize.

LEONORA CARRINGTON

Beneden

Met een inleiding van Marina Warner

Vertaald door

Lisette Graswinckel en Nelleke van Maaren

Oorspronkelijke titel *Down Below*

© 1988 Leonora Carrington

© 2017 Oorspronkelijke uitgave New York
Review Books

© 2017 Inleiding Marina Warner, reprinted
by permission of ICM Partners

© 2018 Nederlandse uitgave Uitgeverij Orlando bv,
Amsterdam

© 1983, 2018 Herziene vertaling uit het Frans
Nelleke van Maaren en Uitgeverij Orlando bv

© 2018 Vertaling inleiding en naschrift
Lisette Graswinckel en Uitgeverij Orlando bv

© 1947 Omslagbeeld Leonora Carrington,
Crookhey Hall, c/o Pictoright Amsterdam 2018

© Foto auteur Emerico Weisz

Omslagontwerp b'IJ Barbara

Zetwerk Pre Press Media Groep, Zeist

www.uitgeverijorlando.nl

ISBN 978 94 92086 62 4

NUR 302

INHOUD

Inleiding door Marina Warner 7

BENEDEN 41

Naschrift 105

MAANDAG 23 AUGUSTUS 1943

Precies drie jaar geleden zat ik in Santander, Spanje in de kliniek van dokter Morales en beschouwden zowel dokter Pardo in Madrid als de Engelse consul daar mij als ongeneslijk krankzinnig. Nu ik het geluk heb gehad u, die ik als de meest scherpzinnige beschouw, te leren kennen, ben ik een week geleden begonnen om te proberen al die losse draden die ertoe hebben geleid dat ik voor de eerste keer de grens van Kennis overschreed, tot een samenhangend geheel te verweven. Ik moet die ervaring opnieuw beleven omdat ik denk u daarmee van dienst te kunnen zijn; ook denk ik dat u me kunt helpen om die grens opnieuw te overschrijden door me helder te laten blijven en door me in staat te stellen het masker dat mij tegen het vijandige Conformisme beschermt naar believen op en af te zetten.

Voor ik overga tot een verslag van wat ik feitelijk in die periode heb meegemaakt, wil ik graag kwijt dat de veroordeling die de samenleving destijds over mij uitsprak waarschijnlijk, of nee, zeker weten, een buitenkans voor me is geweest, want ik wist toen niet hoe belangrijk het is om gezond te zijn, ik wist niet dat het absoluut noodzakelijk is een gezond lichaam te hebben als je niet wilt dat de bevrijding van de geest op een totale mislukking uitloopt.

En wat nog belangrijker is, ik wist niet dat het absoluut noodzakelijk is andere mensen om me heen te hebben, zodat wij elkaar voeden met onze kennis om uiteindelijk het Geheel te kunnen vormen. Op dat moment waren uw ideeën nog niet voldoende tot mij doorgedrongen om dat te kunnen begrijpen. *Het moment om te begrijpen was nog niet gekomen.* Wat ik hier zo getrouw mogelijk ga proberen weer te geven was slechts een embryo van kennis.

Ik begin daarom op het ogenblik dat Max met geboei-de handen en bewaakt door een gendarme met een geweer voor de tweede maal naar een concentratiekamp werd weggevoerd (mei 1940). Ik woonde toen in Saint-Martin-d'Ardèche. Ik heb een paar uur beneden in het dorp zitten huilen en ben daarna teruggegaan naar mijn huis op de berghelling. Vierentwintig uur lang gaf ik me over aan braakaanvallen die ik met oranjebloesemwater opwekte. Af en toe sliep ik even. Ik hoopte in de heftige krampen die als een aardbeving mijn maag uiteenreten mijn verdriet te verstikken. Nu weet ik dat dat maar één kant van dat braken was; ik had ook begrepen hoe onrechtvaardig de samenleving was en ik wilde mezelf eerst reinigen, haar zinloze bruutheid uitbraken. Die samenleving zetelde in mijn maag, maar het was ook de plek waar ik werd verenigd met alle elementen van de aarde. Mijn maag was, om uw beeld te gebruiken, de *spiegel* van de aarde waarin het spiegelbeeld net zo echt is als de persoon die weerspiegeld wordt. Die spiegel – mijn maag – moest ontdaan worden van de dikke korsten vuil (de algemeen aanvaarde formules) om de aarde correct, helder en waarheidsgetrouw te kunnen reflecteren – en als ik hier het woord aarde gebruik

bedoel ik natuurlijk de aarde, sterren en zonnen aan de hemel en in de wereld en ook de sterren, zonnen en aarden van het zonnestelsel van de microben.

Drie weken lang at ik heel weinig, vooral geen vlees; ik dronk wijn en sterke drank, at alleen aardappelen en sla, een aardappel of twee per dag. Ik geloof dat ik vrij goed sliep. Ik werkte in mijn wijngaard en de boeren stonden verbaasd over mijn kracht. Sint-Jansdag naderde, de wijnstokken raakten in bloei en moesten regelmatig met vitriool worden bespoten. Ook werkte ik aan mijn aardappelen, en hoe meer ik zweette hoe tevredener ik me voelde, omdat ik mezelf op die manier reinigde. Ik ging zonnebaden en beschikte over meer lichamelijke kracht dan ik voor of na die periode ooit gehad heb.

In de wereld om mij heen gebeurden intussen allerlei dingen: België viel, de Duitsers trokken Frankrijk binnen. Dat alles interesseerde me betrekkelijk weinig, ik voelde helemaal geen angst. Het dorp stroomde vol Belgen en er kwamen soldaten bij me die me beschuldigden van spionage en dreigden me ter plaatse te fusilleren omdat iemand 's nachts slakken had gezocht, met een lamp, in de buurt van mijn huis. Dat alles maakte weinig indruk op me want ik wist dat ik nog niet zou sterven.

Na drie eenzame weken arriveerde Catherine, een Engelse, een vriendin die ik al heel lang kende, samen met Michel Lucas, een Hongaar. Zij waren uit Parijs gevlucht. Een week ging voorbij zonder dat ze, geloof ik, iets abnormaals aan mij merkten. Maar op een dag probeerde Catherine, die al lange tijd behandeld werd door psychoanalisten, me ervan te overtuigen dat uit mijn gedrag de

onbewuste wens sprak om me voor de tweede maal van mijn 'vader' te ontdoen – Max, van wie ik me eerst zou moeten bevrijden als ik wilde leven. Ze smeekte me op te houden met mezelf te straffen en op zoek te gaan naar een andere minnaar. Ik geloof dat ze zich vergiste toen ze zei dat ik mezelf kwelde. Ik geloof dat ze me stukje bij beetje analyseerde en dat is erger dan helemaal geen analyse. Niettemin maakte ze in mij op deze manier de lust weer wakker. Ik deed verwoede pogingen om twee jongemannen te verleiden, maar zonder succes. Ze wilden niets van me weten. Helaas bleef ik dus kuis.

De Duitsers naderden snel. Catherine maakte me bang en smeekte me samen met haar te vertrekken, maar ze zei ook dat ze bij me zou blijven als ik niet mee wilde. Ik stemde ermee in. Ik stemde er vooral mee in omdat Spanje voor mij, in mijn ontwikkeling, een plek was om dingen te ontdekken. Ik stemde ermee in omdat ik ervan uitging dat ik in Madrid een visum kon krijgen voor het paspoort van Max. Ik voelde me nog steeds verbonden met Max. Dat paspoort, dat zijn beeltenis droeg, ging voor mij een eigen leven leiden, alsof ik Max met me meenam. Ik stemde ermee in, ook omdat ik toch enigszins geraakt werd door de argumenten van Catherine die mij van uur tot uur angstiger maakte. Voor Catherine betekenden de Duitsers verkrachting. Daar was ik niet bang voor, het liet me volkomen koud. Wat mij in paniek bracht was de gedachte aan robots, aan hersenloze, vleesloze wezens.

Michel en ik besloten naar Bourg-Saint-Andéol te gaan om een reisvergunning te halen. De totaal onverschillige en ongeïnteresseerde gendarmes bleven gewoon roken en

weigerden ons het stukje papier te geven terwijl ze zich versholen achter frasen als ‘wij kunnen er ook niets aan doen’. We konden niet vertrekken, maar tegelijkertijd wist ik dat we de volgende dag zouden vertrekken. We gingen naar de notaris waar ik mijn huis en al mijn bezittingen overdroeg aan de baas van het Hotel des Touristes in Saint-Martin. Ik ging terug naar huis en was de hele nacht bezig om de dingen die ik mee wilde nemen bij elkaar te zoeken. Alles wat ik meenam paste in een koffer waarop boven mijn eigen in het leer gedrukte naam een klein koperen plaatje zat met het woord: OPENBARING.

De volgende morgen in Saint-Martin overhandigde de schooljuffrouw ons papieren met een gemeentezegel, zodat we konden vertrekken. Catherine maakte de auto klaar. Uit alle macht leefde ik naar het moment van vertrek toe. Ik maande mijn vrienden op te schieten. Ik duwde Catherine naar de auto, zij ging achter het stuur zitten. Ik nam tussen haar en Michel plaats. De auto startte. Ik was ervan overtuigd dat deze reis goed zou verlopen, maar was ook heel angstig, bang voor moeilijkheden die me onvermijdelijk leken. We waren rustig aan het rijden toen, twintig kilometer buiten Saint-Martin, de auto opeens afsloeg – vastgelopen remmen. Ik hoorde Catherine zeggen: ‘De remmen zijn vastgelopen.’ ‘Vastgelopen!’ Ook ik was vanbinnen vastgelopen door krachten die ik niet kon beheersen, krachten die ook de mechaniek van de auto hadden lamgelegd. Het was de eerste keer dat ik me vereenzelvigde met de wereld buiten mijn lichaam. Ik was de auto. De auto liep vast door mij, omdat ikzelf tussen Saint-Martin en Spanje was vastgelopen. Mijn eigen macht deed me huiveren. Op dat

moment was ik nog alleen toe aan mijn eigen zonnestelsel; dat van anderen, waarvan ik nu weet hoe belangrijk het is, zag ik nog niet.

We hadden de hele nacht doorgereden. Voor ons op de weg zag ik vrachtwagens rijden waaruit armen en benen hingen, maar omdat ik mezelf niet vertrouwde, probeerde ik voorzichtig: ‘Hé, er rijden vrachtwagens voor ons,’ alleen om te zien wat het antwoord zou zijn. Toen ze zeiden: ‘De weg is breed genoeg, we kunnen er wel langs,’ was ik weer gerust, maar ik wist niet of zij ook zagen wat er in die vrachtwagens zat, ik was bang dat ik ze achterdochtig zou maken en voelde me bevangen door een intense, verlamme schaamte. Rijen doods-kisten stonden langs de weg, maar ik kon niets verzinnen om ze onopvallend op dit gênante verschijnsel opmerkzaam te maken. Het waren overduidelijk mensen die waren vermoord door de Duitsers. Ik was heel bang: het stonk allemaal naar dood. Later hoorde ik dat in Perpignan een grote militaire begraafplaats is.

Om zeven uur ’s morgens bleken in de hotels in Perpignan geen kamers meer te krijgen. Mijn vrienden lieten me in een café achter en vanaf dat ogenblik was het met mijn gemoedsrust gedaan. Ik was ervan overtuigd dat ik verantwoordelijk was voor mijn vrienden. Ik vond dat het zinloos was voor een uitreisvergunning naar de autoriteiten te gaan en raadpleegde dus schoenpoetsers, obers en voorbijgangers die me over veel macht leken te beschikken.

We hadden twee kilometer voor de grens afgesproken met twee mensen uit Andorra die ons de grens over zouden helpen, in ruil voor onze auto. Met een ernstig gezicht

zeiden Michel en Catherine tegen me dat ik maar beter niets kon zeggen. Ik stemde in en zonk weg in een vrijwillige coma.

Toen we in Andorra aankwamen, kon ik niet meer recht lopen. Ik liep als een krab, ik had geen controle meer over mijn bewegingen; een poging een trap op te lopen, resulteerde weer in ‘vastlopen’.

In Andorra – een verlaten en vergeten land – waren wij de eerste vluchtelingen die in het Hotel de France werden ontvangen door een klein dienstmeisje dat in haar eentje de hele verantwoording droeg voor dat merkwaardig lege etablissement.

Mijn eerste schreden in Andorra waren als wat de eerste schreden op een touw moeten betekenen voor een koorddanser. Mijn onderdrukte zenuwen imiteerden 's nachts het geluid van de rivier die onvermoeibaar over de rotsen stroomde: een hypnotiserend, monotoon geluid.

Overdag probeerden we in de bergen te wandelen, maar de kleinste helling was voor mij al voldoende om weer vast te lopen, net als de Fiat van Catherine, en dwong me terug naar het hotel te gaan. Ik liep totaal vast in mijn angst.

Toen begreep ik opeens dat mijn angst – mijn geest, als je het zo wilt noemen – bezig was zich op pijnlijke wijze met mijn lichaam te verenigen; mijn geest kon zich niet meer manifesteren zonder onmiddellijk in mijn lichaam, in de materie, een reactie op te roepen. Later zou dit zich ook tot andere voorwerpen uitstrekken. Ik probeerde die zinsverbijstering toen te begrijpen: dat mijn lichaam niet meer gehoorzaamde aan de formules in mijn geest, de for-

mules van de oude, beperkte Rede; dat mijn wil mijn bewegingsapparaat niet meer in werking kon stellen; omdat mijn wil dus machteloos was, moest ik eerst die verlamdende angst overwinnen om daarna te gaan zoeken naar een overeenstemming tussen de bergen, mijn geest en mijn lichaam. Om me in deze nieuwe wereld te kunnen bewegen, moest ik mijn toevlucht nemen tot mijn Britse diplomatenachtergrond en mijn wilskracht opzij zetten om door middel van mildheid een verstandhouding op te zoeken tussen de bergen, mijn lichaam en mijn geest.

Op een dag trok ik alleen de bergen in. Eerst kon ik niet naar boven; ik ging toen plat op mijn buik op de helling liggen en had het gevoel dat ik volkomen door de aarde werd opgenomen. Bij mijn eerste stappen op de helling had ik de lichamelijke gewaarwording van het met enorme inspanning lopen door een materie, dik als modder. Maar langzaam werd het, voor mijn gevoel en zichtbaar, makkelijker en na enkele dagen kon ik sprongen maken. Ik kon rotswanden beklimmen met het gemak van een berggeit. Ik bezeerde me vrijwel nooit en ik zag opeens de mogelijkheid van een heel subtiele verstandhouding voor me, iets wat ik tot die dag niet eerder had gezien. Ten slotte was ik zover dat ik nooit meer een misstap deed en op mijn gemak in de rotsen kon ronddwalen.

Het spreekt voor zich dat dit alles voor keurige burgers een wel heel merkwaardig en gek gezicht geweest moet zijn: een welopgevoede Engelse jonge vrouw die van de ene naar de andere rots springt en zich op zo'n ongebruikelijke wijze vermaakt – dat moest wel leiden tot achterdocht en twijfel aan mijn geestelijk evenwicht. Ik stond

nauwelijks stil bij de vraag wat voor indruk mijn experimenten op de mensen om me heen moesten maken en uiteindelijk hebben zij gewonnen.

Na mijn pact met de bergen – toen ik me met gemak op de moeilijkst begaanbare plekken kon verplaatsen – wilde ik ook tot een verbond met de dieren komen: met paarden, geiten, vogels. Dit kwam tot stand via de huid, door een soort aanrakingstaal die ik heel moeilijk kan beschrijven nu mijn zintuigen het scherpe waarnemingsvermogen dat zij destijds hadden, hebben verloren. Maar het blijft een feit dat ik dieren vrijelijk kon benaderen waar de nadering van anderen onmiddellijk een vluchtreactie opriep. Tijdens een wandeling met Michel en Catherine rende ik bijvoorbeeld vooruit om me aan te sluiten bij een kudde paarden. Ik was liefkozingen met ze aan het uitwisselen, toen ze door de komst van Michel en Catherine op de vlucht sloegen.

Dit alles speelde zich af in juni en juli en de vluchtelingen bleven binnenstromen. Michel stuurde mijn vader telegram na telegram in de hoop visa voor Spanje te bemachtigen. Ten slotte kwam een geestelijke een geheimzinnig en zeer smerig vodje papier brengen afkomstig van geen idee welke tussenpersoon van mijn vaders zakenrelatie de ICI (Imperial Chemicals) dat ons in staat moest stellen onze reis te vervolgen. We hadden al twee keer geprobeerd de Spaanse grens over te komen: de derde poging was succesvol, dankzij het stukje papier van de geestelijke. Catherine en ik bereikten Seo de Urgel. Helaas lukte het Michel niet over de grens te komen. Dus vertrokken we met zijn tweeën in de Fiat naar Barcelona.

Ik was behoorlijk onder de indruk van mijn eerste ken-

nismaking met Spanje, ik beschouwde het als mijn koninkrijk; de rode aarde als het gedroogde bloed van de Spaanse Burgeroorlog. Ik voelde me verstikt door de doden, door hun loodzware aanwezigheid in dit verscheurde landschap. Toen we 's avonds in Barcelona aankwamen was ik erg opgewonden. Ik was er absoluut van overtuigd dat we zo snel mogelijk naar Madrid moesten zien te komen. Ik stelde Catherine dus voor de Fiat in Barcelona achter te laten; de volgende dag namen we de trein naar Madrid.

Het feit dat ik een taal moest spreken die ik niet kende, speelde een cruciale rol. Ik voelde me niet geremd door vaststaande ideeën over woorden en begreep hun moderne betekenis maar half. Daardoor kon ik in de meest alledaagse uitspraken een hermetische betekenis leggen.

Eenmaal in Madrid aangekomen, logeerden we in Hotel Internacional, vlak bij het station, later namen we onze intrek in Hotel de Roma. De eerste avond in Hotel Internacional aten we op het dakterras; op een dak zitten bleek aan een diepe behoefte in mij te voldoen, want ik voelde me euforisch. De politieke verwarring en de drukkende hitte brachten me tot de overtuiging dat Madrid de maag van de wereld was en dat ik de opdracht had dit spijsverteringsorgaan weer gezond te maken. Ik geloofde dat alle angst zich in mij had opgekropt en uiteindelijk zou oplossen. Dat verklaarde voor mij de kracht van mijn emoties. Ik meende dat ik in staat was die gruwelijke last te dragen en dat ik er een oplossing voor de hele wereld uit zou kunnen destilleren. De dysenterie die ik later kreeg was voor mij de ziekte van Madrid die nu ook in mijn ingewanden tastbare vormen aannam.